سۆز بوشلۇقىدىن ئالەم بوشلۇقىغا

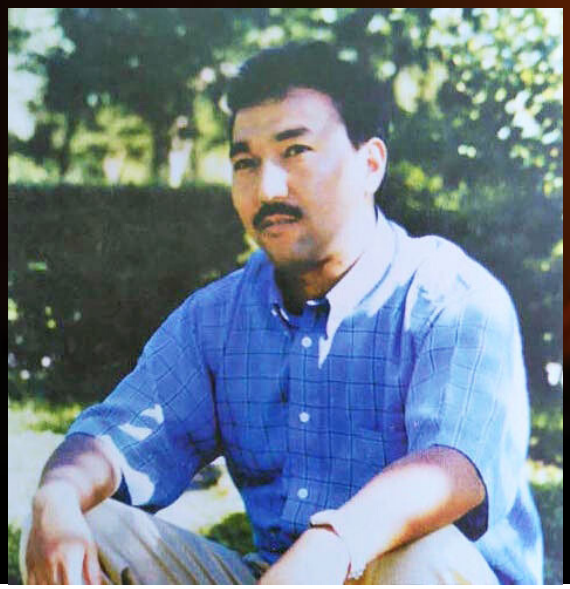

ئادىل تۇنيياز

1. قۇياش يورۇتقان شېئىرىي تەپەككۇر

بىز قۇياشنى كۆرگىلى ئۇزاق بولدى. بىر تال ئۇرۇق تاش-تۇپراق يېرىپ بىخ سۈرۈپ چىققاندا، ئادەمسىز چۆلدىن ياكى سۇرلۇك ئورماندىن ئۇشتۇمتۇت ئادەم چىققاندا بىز ئۇنى كۆردۇق. بىز قۇياشنى كۆردۇق. ئۇپۇقتىن قۇياش كۆتۈرۈلگەندە، سۇدىن قۇرۇقلۇقلار كۆتۈرۈلگەندە، تاغ-دېڭىزلار ئاستىدىن ۋولقان كۆتۈرۈلگەندە، ئاسمان-پەلەك بىنالار بار ھەيۋەت شەھەرلەرگە ئۇشتۇمتۇق دېڭىز-ئوكيانىدىن شىددەتلىك تاشقىن كۆتۈرۈلگەندە ...

بىز كۈننى كۆرگەندە كۈن ئاسمانغا قوزۇقتەك قېقىلغانىدى. قارىماققا كۈن ئايلىنىۋاتقان، ئەمما ھەر بىر نەرسە ئۈچۈن ۋاقىت نورمىسى بىرىنچى كۈنىدىن يەتتىنچى كۈنىگىچە ئىنتايىن ئىنچىكە ھېسابلاپ چىقىلغانىدى.

بىز قۇياشنى كۆرگەندە يەر شارىنىڭ دەرۋازىسى نۇر بىلەن ئەكس ساداسىز قېقىلغانىدى. بىز تاشقىرى ئۆيگە كىرگەندە، ئىچكىرى ئۆيگە كىرگەندە ئاي-يۇلتۇزلار يېقىلغانىدى.

بىزنى زېرىكتۈرمەي قالمىسۇن دەپ رەڭگارەڭ قاناتلىقلار ۋە تۇرلۇك ئاياغلىقلار بېقىلغانىدى...

بىز قۇياشنى كۆردۇق، ئاپتاپ كۆرگەن شەرقتىكى سەلتەنەتلىك شەھەرلەردە، قۇياشقا ئاتاپ ئىبادەتخانىلارنى سالغان، ئاندىن بۇ توغرۇلۇق ئۆلمەس ئەپسانىلەر قالغان غەربتىكى شانۇ-شەۋكەتلىك ئەللەردە، توپ-توپ كىشىلەر سىرلىق ئۆلگەن ۋە قۇياشسىمان كۆمگەن تەكلىماكاندىكى قەبرىلەردە نىل يا ئاموزون دەريا بويىدىكى قۇياش ئويۇلغان تاشلار بەلگىلەردە، دۇنيانىڭ ئوخشىمىغان بۇلۇڭلىرىدىكى ئالتاي تاغلىرىدىكىگە ئوخشاش ئەڭ قەدىمكى قىياتاش رەسىملىرىدە قۇياشنى كۆردۇق.

بىز قۇياشنى كۆرگەندە كۆرمىگەنلەر بار.

بىز قۇياشنى كۆرگەندە ئۆزلىرى ياسىغان چىراغنى كۆرگەنلەر بار.

بىز قۇياش يورۇتقان هازىرنى كۆرگەنده، هازىردىنمۇ يىراقنى كۆرگەنلەر بار.
بىز قۇياشنى كۆردۇق. ئۆزىگە يېڭىنچىلىكمۇ قالماي ئالەم تەنهالىقىغا قۇياشتەك چۆككەنده ئىچى يورۇپ كەتكەن ۋە ئىنسانىيەتنى يورۇتۇۋەتكەن ئۇلۇغ كىشىلەردە قۇياشنى كۆردۇق.
بىز قۇياشنى كۆرگەنده هاياتى قۇياشنى ئۇنتۇپ قالغانلار كۈندۈزدىمۇ قاراڭغۇ قالدى.
بىز قۇياشنى هەر كۈنى يېڭىدىن كۆرگەنده قۇياشقا ئادەتلىنىپ قالغانلار ياكى مۆجىزىگىمۇ پەرۋاسىز قارايدىغانلار مەۋجۇتلۇق نۇرىنىڭ تېشىدا قالدى. نۇر ۋە هارارەت يول مەرى سوغۇق دۇنيادا هاياتلىق ئېنىرگىيەسى تۈگىگەن، نىشانسىز ئايلىنىپ يۈرگەن سەييارىلەرگە ئايلىنىپ قالدى.
بىز قۇياشتىن هەر دەقىقىده كائىناتنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى ئاڭلىدۇق. بۇ يۈرەك سوقۇشىدا يورۇقلۇقنىڭ ئالەمگە تارقىلىشى، يەر شارى ۋە باشقا پىلانېتالارنىڭ قۇياش ئەتراپىدا قانۇنىيەتلىك ئايلىنىشى ۋە دېڭىز-ئوكيانلارنىڭ چايقىلىشى بار.
بۇ يۈرەك سوقۇشىدا ئىنسانلارنىڭ يېڭى شەھەرلەرنى بەرپا قىلىشى، ئازغۇن مەدەنىيەتنىڭ ئاستا-ئاستا خارابلىشىشى سىرلىق پەرھىزلەر ۋە يېڭى تۈزۈملەرنىڭ بارلىققا كېلىشى بار.
كائىناتنىڭ بۇ يۈرەك سوقۇشىدا يەنه سەكراتتىكى ئادەمنىڭ ئاچچىق جان تالىشىشى، كارىۋاتتىكى ئەر-ئايالنىڭ هاياجانلىق هاسىرىشى ۋە ئەمدىلا كۆز ئاچقان جانلىق چوڭقۇر نەپەس ئېلىشى، نېرىپلاردىن قىلدام تومۇرلارغىچه بەدەندىكى بارلىق ئەزالارنىڭ تەڭ هەرىكەتلىنىشى بار.
بىز قۇياشتىن شۇنى هېس قىلدۇق: ئالەم بىر رىتمدا، يەر ئاستىدىكى هەر نەرسه ئالەمنىڭ چەكسىز مۇهەببەت رىتمىدا. شېئىر-تۇيغۇ ئارقىلىق ئالەم رىتمىغا ئەگىشىشتۇر.

2. دۇنيانىڭ ئىپادىلىنىشى ۋە ئىستىلستىكىلىق ۋاستىلەرنىڭ قوللىنىشى

بىز بىر دەقىقه ئىچىدىلا قۇياش نۇرى چەكسىز ئالەم بوشلۇقىدىن يېنىمىزغا يېتىپ كەلگىنىنى، ئاسمان بىلەن ئارىلىقىمىزنىڭ شۇنچه يېقىنلىقىنى هېس قىلدۇق. بۇ يەردە مۆجىزە يۈز بەردى. ئەي هەر دەقىقىدىكى مۆجىزىنى كۆرۈۋاتقانلار! ئەي ئالەم بىلەن سۆزلەر ئارىسىدا قاپىيە ئىزدەۋاتقانلار! ئەي شېئىرنىڭ تىلىدا يوقلۇق بىلەن دىيالوگلىشىۋاتقانلار! شائىر دەپ جاكارلاندۇق، هەممه نەرسه رەت-رېتى بىلەن تىزىلغان يەر بىلەن ئاسمان ئارىسىدا. بىز ئالەم شېئىرىيەت ئېقىمىنىڭ شائىرلىرى، جەمجىت تۇرغان شەيئىلەرنىڭ ئېقىۋاتقان تىل ئېقىمىدا، هەرىكەتتىكى شەيئىلەرنىڭ سۆز تېمتاسلىقىدا.
بىز ئىنسانلارنىڭ كىچىك بالىسى، هەيرانلىقتىن ئاغزىمىزنى ئېچىپ قالدۇق ئېيتقۇچىسى بولمىغان خىلمۇخىل رەڭدىكى، خىلمۇ خىل پۇراقتىكى، خىلمۇ خىل سىياقتىكى سۆزلەرنىڭ ئالدىدا، بۇ شۇنداق سۆزلەر بەزىلىرى قاناتلىق، بەزىلىرى ئاياغلىق، بەزىلىرى يول بويىدا قاتار-قاتار توختىغان يېشىل هاسا تاياقلىق. مەيلى قانداق سۈپەتته بولسۇن بىز بارلىقنى بىر دەپ بىلىمىز. تىلىمىز ئۇنى كۆرسىتىدۇ، دەرەخ ئۈچى ئاسمانىنى كۆرسەتكەنده، قۇياش زېمىننى كۆرسەتكەنده، كەبىنى تاۋاپ قىلىۋاتقانلارنىڭ قەلبى تاشتىن باشقىنى كۆرسەتكەنده، ئاخىر بارچه مەۋجۇتلۇق ئۆزىدىن ئۆزگىنى كۆرسەتكەنده، دۇنيا بىزگه كۆرسىتىلدى.
بىز پەقەتلا تىل بەلگىسى ئارقىلىق كۆرسىتىمىز سۆزلىگۈچى بىلەن سۆزلەنگۈچى ئارىسىدا رېئاللاشقان، تۇيغۇلاشقان، نۇر تېزلىكىده بىر-بىرىگه يېقىنلاشقان چەكسىز بىر مەنىنى.
دۇنيا بىزگه نۇر بىلەن كۆرسىتىلدى، ئىچىدىن ماددىنىڭ ئۆزىنى تەشكىل قىلغۇچى نۇر چىقىرىپ تۇرغان ئەڭ كىچىك ئېلېكترون زەررىچىلىرى بىلەن سىرتىدىن ئەڭ زور تۇرغۇن يۇلتۇز – قۇياش بىلەن؛ بىز كۆرسىتىلگەننى كۆرسەتكۈچى، ئالەم رىتمىغا تەڭكەش هەرىكەتچان تىل بىلەن، تۇيغۇغا ئەگىشىپ ئۆزگىرىدىغان يۈمشاق، سۈيۇق ياكى قاتتىق تىل بىلەن.
بۇ جەريان شېئىردۇر. مۇكەممەل بىر شېئىر بىز كۆرەلمەيدىغان كۆرسەتكۈچنى كۆرسىتىدۇ. دۇنيا ئارقىلىق ئىشاره قىلغۇچىنى «مەنه ئاشۇ» دەپ كۆرسىتىپ بېرىدۇ، بۇ ئەمەلىيەتته كۆرسىتىش مۇمكىن بولمايدىغانىنى

كۆرسىتىشتۇر.

ھەر دەقىقىدە ئالەمنىڭ ئۆزىگە نەزەر تاشلاۋاتقانلىقىنى سەزگەن سەگەك شائىر بارلىقىنى مىستىك تۇيغۇدا كۆزىتىدۇ. ئۆز بارلىقىدىن كۆز كۆرمەيدىغان يوقنى سۆز ئەينىكىدە ئەكس ئەتتۈرىدۇ. توپىغا ئالەم تىلىدا جان بەخش ئېتىلىدۇ، ھەر شەيئىنى ئىنسان تىلىدا سۆزلىتىدۇ. يوق ئىدۇق، بار بولدۇق، جانلاندۇرۇلدۇق. بۇ نېمىدېگەن قالتىس ماھارەت!

ئەي ئالەم شېئىرىيەت ئېقىمىنىڭ شائىرلىرى، بىز ئۇنىڭدىن ئىستىلىستىكا ئۆگىنەيلى. قاراڭلار! دۇنيانى بىزگە كۆرسەتتى، ئىشارە بىلەن، ۋاستە بىلەن، ھەر نەرسىنى باشقا نەرسە بىلەن؛ بارلىقىنى بىر مەنە بىلەن، بىر مەنىنى چەكسىز شەكىللەر بىلەن ئەمدى بىز سىمۋول ئورمىنىغا كىرىپ قالدۇق، ھېچ نەرسە ئۇنىڭ ئۆزى ئەمەس، قۇياش بۇيۇك كۆرۈندى، لېكىن قۇياشنى كۆرسەتكۈچىنى كۆرمىدۇق. بىز بۇ ئۇلۇغۋار سىمۋولنى، شۇنداقلا تۇيغۇ دەقىقىلىرىدىكى مەنىنى ئىپادىلەيدىغان ئۆزگىرىشچان سىمۋوللارنى تاللىۋالايلى.

ئوخشىغۇچى كۆز ئالدىمىزدا ئوچۇق تۇرغان، ئوخشالغۇچى بىزدىن ئۆزىنى يوشۇرغان، شېئىرىمىزدا ئاشۇ چەكسىز ئوخشىتىشلارنى تېپىپ چىقايلى.

مەنە يالغۇز بىر، لېكىن ئۇ ھەر خىل شەيئىلەرنىڭ بىر-بىرىگە باغلىنىشى بىلەن كۆرسىتىلدى. ئۇنداقتا بىزمۇ سۆزلەرنىڭ چەكسىز مۇناسىۋەتلىرى بىلەن ئاشۇ مەنىنى ئىپادىلەيلى. بىر سۆزنىڭ كەينىدە كېلىدىغان سۆز گىرامماتىكا ئادىتى بويىچە بىز بىلىدىغان سۆز ئەمەس، تۇيغۇدا يېڭىدىن بىرىكىپ كېلىدىغان سۆز بولسۇن. بىر يەردە كەلگەن يىراق ئىككى سۆز بىلەن سۆز بوشلۇقىدىن ئالەم بوشلۇقىغا كېڭەيسۇن.

بىر ئىسىمنىڭ سۈپىتى بىلەن خالىغان باشقا بىر ئىسىمنى سۈپەتلەيلى. چۈنكى بىز دۇنيانى خىلمۇ خىل سۈپەتتە كۆردۇق-يۇ، سۈپەتلىگۈچىنىڭ قايسى سۈپەتتىلىكىنى بىلمەيمىز. سۈپىتى ھەددى-ھېسابسىز بىر سۆز بىلەن ياكى سۆزنىڭ چەكسىز سۈپەتلىرى بىلەن دۇنيانى سۈپەتلىگۈچىگە – شېئىرنىڭ مەنىسىگە يېقىنلايمىز.

بىزنىڭ مەۋجۇتلۇقىمىز، تىلنىڭ ۋە تىلىمىزدىكى ھەر بىر سۆزنىڭ مەۋجۇتلۇقى ئالەم رېتىمىدىن كەلگەن. ئەي ئالەم شېئىرىيەت ئېقىمىنىڭ شائىرلىرى! تۇيغۇنى بويلاپ ئالەم رېتىمىغا ئەگىشىڭلار، قاپىيەگە ئەگىشىڭلار. شۇنداقلا مەۋجۇتلۇقتىكى دەقىقىلەر مەڭگۈلۈككە تۇتىشىدۇ. بىر مىللەتنىڭ تىلى شېئىر ئارقىلىق دەقىقە ئىچىدىكى ئالەمنىڭ تىلىغا ئايلىنىدۇ.

ئەي ئۇيغۇر شائىرلىرى! تىلىمىزدا ئۇچ زامانىنى ئىپادىلەۋاتقان پېئىلنىڭ يوقىلىشىگە قاراڭلار: گويا بىر بۇيرۇق پېئىل چەكسىز ھەرىكەتكە ئۇتكەن كائىناتقا ئوخشاش تىلىمىزدىكى تاۋۇشلار پىلانېتالاردەك ھەرىكەتتە، سۆز بىپايان ئۆز بوشلۇقىدا ياتقان، زامانلار ئويلىنىۋاتقان، مەنە ئۇنىڭدىن ھالقىۋاتقان، بىز كائىناتنى ئىپادىلىمەكچى بولغاندا نۇر بىلەن قاراڭغۇلۇق، كېچە بىلەن كۈندۈز، بار بىلەن يوق بىر يەردە ئەمەس، لېكىن ئۇلار بىر پېئىلدا بىر مەنە ئۈچۈن قوشۇلغان قارىمۇ قارشى ئىككى سۆزدە، بىرىنىڭ باشلىنىشى بىرىنىڭ ئاخىرلىشىشى بولغان ئىككى مىسرا ئارىسىدىكى دولقۇنسىمان ماسلىقتا.

شېئىرنىڭ قۇرۇلمىسى مۇشۇنداق چەكسىزلىككە ئىگە بولسۇن، بۇ ئىنكار ئەمەس تەپەككۇرنىڭ ئوخشاشمىغان شەكىلدە مۇئەييەنلەشتۈرۈلۈشى، ئوخشاش مەنىنىڭ قارىمۇ-قارشى جەريانىدىكى بىر گەۋدىسى، ئالەم ئېڭىنىڭ شېئىردا ئەكس ئېتىشى.

پەرۋاز قىلدى بىر ئادەم
ئاسمان يوق يەرگە.
ئېقىپ كەتتى بىر ئادەم
تېگى يوق كۆلگەن.
كىرىپ قالدى بىر ئادەم
ئادەمسىز شەھەرگە.
«مازار يۆتكەش» ناملىق داستانىمدىن

ئالەم شېئىرىيەت ئېقىمى ئەمەلىيەتتە مىستىك تۇيغۇغا ئىگە شائىرنىڭ ئالەم قارىشى. خۇددى كىچىك بالىدەك ھەممە نەرسە يېڭى تۇيۇلۇپ، ھەممە نەرسىگە ھەيران بولۇپ قارىشى، مەنە بىلەن مۆكىمۈكىلەك ئويۇنىشى، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئويناۋاتقىنى تىل، ئۇنىڭ قايتا تىزىپ چىققىنى تىل دۇنياسى. ئەينەك ئالدىدىكى بۇ بالا ئويۇننى ئويۇنغانسېرى سەگەكلىشىپ كەتتى. ئويۇنىنىڭ ئەسلىدە بىر قائىدىسى بارلىقىنى، ھەممە نەرسىنىڭ مۇكەممەل بىر تەرتىپ بويىچە تىزىلغانلىقىنى ۋە مەنىسى بارلىقىنى سېزىپ قالدى. بارلىق ئىستىلىستىكىلىق ۋاستىلەرنىڭ ئىشلەتكۈچى بىرسىنىڭ ئالەم بوشلۇقىدىن ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىقىنى ئۇشتۇمتۇت تۇيۇپ قالدى

.

3. ئادەمنى ئىزدەش ۋە ئالەمدىكى ئادەم

تىل مەۋجۇتلۇقنىڭ شولىسى، شائىر شولىدىن دۇنيانى ئىزدىگۈچى، ئالەم ئەينىكىگە شولا تاشلىغۇچىنى، مەۋجۇتلۇقىدا دۇنيانىڭ ئۆچىنى ئىزدىگۈچى. شائىر شېئىرلىرى ئارقىلىق ئىنسانىنىڭ باشلىنىشى ۋە ئاخىرلىشىشىنى، ئادەم ئاتىنى ۋە ئۆزىنىڭ قووۇم-قېرىنداشلىرىنى، يىتكەن قەدىمكى شەھەرلەر ۋە ئۆچكەن مەدەنىيەت ئىزلىرىدىن ئۆزىنى ئىزدەۋاتاتتى. يەر شارىدا ئۇشتۇمتۇت يۇز بەرگەن، ئىنسانلار ئۆزىنى ئوڭشۇبلىشقىمۇ ئۇلۇغۇرلمىگەن كەڭ كۆلەملىك بالايىئاپەتلەرنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ئىنسانلار تارىخىدىكى گۈللەنگەن مەدەنىيەتلەرنى ھالاكەت يولىغا باشلىغان ئازغۇنلۇق قايسى؟ ئاسمان جىسىملىرى بىلەن ئىنسانلارنىڭ بىۋاستە مۇناسىۋىتى يوقمۇ؟ يۇلتۇزلارغىمۇ خۇددى ئۆز ئائىلە ئەزالىرىدەك ئىسىم قويغان، ئۇلارغا ئاتاپ ئىبادەتخانىلارنى سالغان، سىرلىق شەكىلدىكى قۇرۇلۇشلارنى بىنا قىلغان، كالېندارلارنى تۇزگەن، ھەتتا بۇنىڭدىن ئالتە ئەسىر ئىلگىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئاستىرونوم پادىشاھ ئۇلۇغبەگنىڭ دۆلەت خەزىنىسىدىن نۇرغۇن خىراجەت چىقىرىپ كاتتا رەسەتخانا سالدۇرغىنىدەك بۇ ئىشلار بىزگە ئوخشاش پۇل ئۈچۈن باش كۆتۈرمەي ئىشلەۋاتقان يىراق ئاسمان جىسىملىرىغا ئەمەس، يېقىن ئەتراپتىكى ئادەملەرگىمۇ تۇزۇك ۋاقتى چىقمايۋاتقان ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ ئالدىدا ئۆچىغا چىققان بىمەنىلىك ۋە ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشقا ئارىلاشقانلىقىمۇ؟

مانا شۇنداق سوئاللارغا جاۋاب ئىزدەش ئۈچۈن تەتقىقاتچىلار يىرتىلغان قول يازمىلارنى، قىيا تاشقا ئويۇلغان بەلگىلەرنى، ئادەمنىڭ ئىزىغا ئوخشايدىغان تاش قاتمىلارنى لوپا ئەينەكتە كۆزەتمەكتە. كونا قەبرىستانلىقلاردىن ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ كاللىسىنى قېزىۋېلىپ موزېيلاردا كۆتۈرۈپ يۈرمەكتە. قايسىدۇر بىر ئارالدىكى ئەڭ ئاخىرقى قەبىلە ئەزالىرىنىڭ تۇرمۇشىنى يوقىلىپ كېتىشتىن بۇرۇن سىنىمىغا ئېلىۋېلىش ئۈچۈن پالاقلاپ يۈرمەكتە ياكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ فونېتىكىلىق ئالاھىدىلىكلىرىنى خاتىرىلەپ قويۇش ئۈچۈن ئانام سۆزلەۋاتقان ۋاقىتتا تاۋۇشلىرىنى تەكشۈرمەكتە. يەنى ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئاشۇ ئىلغار ئىنسانلار زېمىنىنىڭ ئوخشاشمىغان جايلىرىدا ئۆزىنى ئىزدىمەكتە. قاراڭلار، تۆگىگە مىنىپ تۆگە ئىزدىگۈچىگە!

ئادەملەر ئالەم كىتابىغا – روھ خەرىتىسىگە قارىمىغاندا زامانلار ئارا ئېزىپ كەتتى، بىراق زېمىندىن يىتۈپ كەتكىنى يوق. تاپتىن چىققان مەدەنىيەت ۋە ئازغۇن شەھەرلەر گۈمران بولۇپ تۇردى، لېكىن يەر يۈزىدە ئادەم ئايىغى ئۈزۈلۈپ قالغىنى يوق. ئادەملەر تەبئىي ئىقتىدارىنى توختىماستىن قېزىپ تەبىئەتنى ئۆزگەرتىپ كەلدى، لېكىن ئادەم ئاتىدىن باشلاپ ئىنسان تەبىئىتى ئۆزگەرگىنى يوق.

ئەركىنلىك، چەكلىنىش ۋە ۋەھىمە ئادەم بىلەن ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى ئۈزۈلمەس ئەكس سادا.

ئەركىنلىك، چەكلىنىش ۋە ۋەھىمە ئىنسانلارنىڭ قەلبىنى ئىگىلەپ، مەۋجۇتلۇقنى بەلگىلەپ كەلگەن

يوقالماس تۇيغۇ.

ئەركىنلىك، چەكلىنىش ۋە ۋەھىمە ئىنسانلارغا زامانىنىڭ يۇنىلىشىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان روھىي بەلگە.

ئەركىنلىك تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا، ئادەمنىڭ چەكسىز ھاياتقا ئېرىشىش، ئەۋلاد قالدۇرۇپ ئۆلمەس ئادەمگە ئايلىنىش ئارزۇسىدۇر. بۇ ئارزۇ ئادەم ئاتىنى جەننەتتىن چىقاردى. مەۋجۇتلۇقنىڭ سىرلىپ پەردىسى ئېچىدىكى ئادەمنى، كېچىدىكى ئادەمنى ئوچۇق دۇنياغا يالىڭاچ چىقىرىپ قويدى. بىر سان-ساناقسىز بىرگە ئايلاندى. ئادەم مەندىن ئايرىلدى. ئادەم ئالەم بىرلىكىدىن ئايرىلىپ ئۆزىنى ئىزدەشكە باشلىدى، يالغۇزلۇقتا ئۆزىگە-ئۆزى ئارتۇق كەلگەن ئەر مەۋجۇتلۇقتىكى كەملىكنى توشقۇزالمايۋاتقان ئايالنى ئىزدەشكە باشلىدى.

ئالەم ئېقىمىدىكى شائىر ھاياجان بۇلدۇقلاپ تۇرغان سۆزلەردىكى زامان ئارقىلىق زامانىنىڭ باش ئېقىمىغا ئاقىدۇ. ئادەمگە كۆز يۇمماي ئادەمنىڭ جەننەتتىكى ئىنتايىن قىسقا ھۇزۇر-ھالاۋەتلىك دەقىقىلىرىنى ئەسلىتىدىغان مەڭگۈ ياشاش ھەۋىسىنى سۆز ئارقىلىق ئۇزارتىدۇ، ئەڭ ئاخىردا ئۆلۈمنىڭ ئاخىردا لەززەتلىك دەقىقىلەرنى مەڭگۈلۈك قىلغۇچىغا مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىدۇ.

ئالەم بوشلۇقى ئادەمنى چەكلەپ تۇرىدۇ. ھەر نەپەستە ئىنسانىنىڭ ھايات-ماماتىنى بەلگىلىگۈچى ھاۋانىڭ ئىنتايىن ئىنچىكە ھېسابلانغان تەركىب مىقدارلىرىدىن باشلاپ، يەر شارى ۋە باشقا پىلانېتالارنىڭ ھەرىكىتىدىكى مۇتلەق ۋە مۇقەررەر تەرتىپ-تۈزۈملەر بىزگە قىل سىغماس بىر ھەقىقەتنى – مەۋجۇتلۇقىمىزنىڭ چەك ئىچىدە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرۇپ تۇرىدۇ.

ئالەم ئىرادىسى بويىچە ئادەمنىڭ چەكسىز ھايات ھەۋىسىنى چەكلىگۈچى ئەخلاق تۈنجى قېتىم زېمىندا بارلىققا كەلگەندىن باشلاپ ئىنسانىنىڭ باشباشتاقلىقىنى چەكلەپ تۇرىدىغان ھازىرقى مۇكەممەل دۆلەت قانۇنلىرى تىكلەنگىچە ئىنسان چەكلىمىنى بۇزغانلىقى ئۈچۈن توختىماي جازالانماقتا. ئەگەر ئىنساندا ئۆز-ئۆزىنى چەكلەيدىغان دىنىي ئاڭ، يەنى گۇناھكارلىق تۇيغۇ يوقالسا، ئىنسانىيەت ئۆز-ئۆزىنى جازالاش ئورنىغا چەكسىز ئەركىنلىك يولىغا ماڭسا، ئاقىۋەت قانداق بولماقچى؟ ئېنىقكى بۇ زور قالايمىقانچىلىققا – ئىنسانلار جەمئىيىتىدىلا ئەمەس، ئالەم بوشلۇقىدىمۇ زور قالايمىقانچىلىق كېلىپ چىقىشقا، ئىنسانىيەتنىڭ كۈنى ئاخىرلىشىشقا سەۋەب بولىدۇ. چۈنكى كائىنات ئىنسانىيەت ھاياتى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان. كائىنات – ئىنسانىيەتنىڭ ۋاقتىنى كۆرسىتىپ تۇرىدىغان، غايەت زور زاپچاسلارنىڭ بىر-بىرىگە ماس ھەرىكىتىدە رېتىم بىلەن كېتىۋاتقان، خاتالىق پەرقى نۆل بولغان مۇكەممەل قۇياش سائىتى. ئەگەر ئىنسانلار چەكسىز ھايات ۋەھىسىنى چەكلىمىسە ياكى بارا-بارا ئالەم ئىرادىسىگە قارشى يۈنىلىشكە ماڭسا، ئاسمان جىسىملىرىنىڭ رېتمى قالايمىقانلىشىدۇ؛ ئالەم سائىتى بۇزۇلىدۇ، ئىنسانلارنىڭ كۈنى تۈگەيدۇ.

قۇياش چەمبەرسىمان، چەمبەرنىڭ ئايلانمىسى 360 گىرادۇس، يەر شارىنىڭ قۇياشنى تولۇق بىر ئايلىنىشى 360 كۈن، ھازىرقى بىر يىل 365 كۈن، ئۇنىڭدىن بەش كۈن ئارتۇق. دېمەك ئادەملەر ئالەم سائىتىنى بەش قېتىم بۇزۇپ قويغان. يەر شارى بەش قېتىم ئايلىنىشتىن توختىغان، ئىنسانلارنىڭ كۈنى بەش قېتىم تۈگەپ قايتا باشلانغان. ئىنسانلار توپىنىڭ ھەر قېتىملىق كوللېكتىپ باشباشتاقلىقىنىڭ نەتىجىسى ئالەم رېتمىنىڭ بۇزۇلۇشىغا، يەر شارىدا ئۇشتۇمتۇت زور بالايىئاپەتلەر يۈز بېرىپ ئادەمزات نەسلىنىڭ قۇرۇپ كېتىش گىردابىغا بېرىشىغا سەۋەب بولغان. ئومۇمىيۈزلۈك تاپتىن چىقىشنىڭ دەھشەتلىك ئاقىۋىتىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن كىشىلەرنىڭ قەلبىدە غايەت زور ۋەھىمە قالغان، دىنىي ئاڭ ۋە قانتىق بەلگىلىمىلەر بىلەن ھاياتلىقنى داۋاملاشتۇرغان. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ «سۈتتىن ئاغزى كۆيگەن قېتىقنى پۈۋلەپ ئىچىپتۇ»، «قورقۇنچا قوش كۆرۈنەر»، «يېڭى تۇغۇلغان موزاي يولۋاستىن قورقماپتۇ» دېگەن ماقال-تەمسىللىرى ئىنسانىيەتنىڭ كوللېكتىپ يوشۇرۇن ئېڭىغا يوشۇرۇنغان ۋەھىمە پىسخىكىسىنى تولىمۇ جايىدا ئىپادىلەپ بەرگەن.

بارلىق ۋەھىمىنىڭ يىلتىزى – ئۆلۈم ۋە ئالەم بوشلۇقىدىن كەلگەن. شۇڭا بىر شەخسكە نىسبەتەن قورقۇش تۇغما، تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا ئۇ ئىنسان تۇغۇلۇش بىلەن تەڭ تۇغۇلغان ئۆلۈم ۋەھىمىسىدۇر. ئەقلىي نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ئۆلۈمنىڭ ئاساسى يوق، ئورنى يوق، ئىنسان تۇزگەن كۇنتەرتىپتە، پىلاندا يوق. لېكىن ئىنسان ئۈچۈن ۋاقتى كەلگەندە ھەر قانداق شەيئى ئۆلۈمنىڭ سەۋەبى. ئىنسان سىرلىق بىر قاپىيەگە چۈشكەندەك، ئۆلۈم ئۇشتۇمتۇت ئاسماندىن چۈشكەندەك. ئۆلۈم ئىنسانغا نىسبەتەن مەۋجۇتلۇقنى ئەقىل

بىلەن ئىسپاتلىغىلى بولمايدىغان بۇيۇك ئالەمنىڭ ھەقىقىتى. شۇنىڭ ئۈچۈن دىنىي ئاڭ – ھالاكەتنى باشتىن كەچۈرگەن، روھىي تەجرىبىگە باي قەدىمكى مىللەتلەر يەر يۈزىدە كۆتۈرۈپ يۈرگەن خەتەردىن ساقلىنىش كۇنۇلۇكى، ئىنسانىيەتنىڭ ھەر بىر ھەرىكىتىگە، ھاياتلىقنىڭ كەلگۈسىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان مەسئۇلىيەتچان كىشىلەر توپىنىڭ ئالەم ئېڭى، بىراق زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئىنسانلارنىڭ ئۆزى چەكلەش سەۋەبى ئۇنتۇلۇپ ئۇنىڭدىن قالغان قەدىمكى پەرھىزلەر، ئادەت تۈسىنى ئالغان سىرلىق بەلگىلەر ۋە ئىنتايىن قاتتىق بەلگىلىمىلەر بارا-بارا شەكلىگە ئايلىنىپ قالدۇ. ئىنسانلار قىلمىشلىرى سەۋەبىدىن جازالانغان قورقۇنچلۇق ۋەقەلەر ئۇنتۇلۇپ ياكى قەدىمكى ئەپسانىلەردەك تۇيۇلۇپ، يەر يۈزىدە يېڭىدىن غەپلەت باسقان كىشىلەر توپى قالدۇ. سىرلىق كوللېكتىپ ۋەھىمە يۇيۇلۇپ، يوشۇرۇن ئاڭدا پەقەت ئۆلۈم ۋەھىمىسى ۋە ئۆلۈمگە قارشى چەكسىز ھايات ھەۋىسى، يەنى شەھۋەتلا قالدۇ.

ھاياتىمىز ئاسمان-زېمىن ئارىسىدىكى ھەر نەرسە تەڭكەش قىلىۋاتقان مۇقەددەس مۇزىكا، ئەي، ئىنسانى-يەت! دېرىزورلۇق تايىقى بىزنىڭ قولىمىزدا، ئالەم رىتمىغا جور بولۇپ ئاستا چالساقمۇ مەيلى، ئەمما ھاياتلىق مەرغۇلىنى ئالدىراش-سالدىراش ماتەم مۇزىكىسىغا ئۆزگەرتمەيلى. ئېغىر ۋە زېمىنىمىز قىيسايغان يەر شارىدا كائىنات ساقلاپ كېلىۋاتقان قىل سىغماس تەڭپۇڭلۇق، ئالەم تارازىسىنىڭ تەڭكىشى بىز. ئەي ئىنسانلار! چەكسىز ھايات ئېڭىمىز ئالەم تەڭپۇڭلۇقىنى تۇتۇپ تۇرغۇچى بۇيۇك ئىدىيەلەرنى بېسىپ كەتمىسۇن!

ئەي ھازىرقى ئېقىمدا لەيلەپ يۈرگەن دۇنيا شائىرلىرى! شانۇ-شەۋكەتلىك قەدىمكى دەۋرلەردە شائىرلىق تاجى كىيگەن ئاتا-بوۋىلىرىمىز ئاغزىدىن تۆكۈلگەن دۇر-گۆھەرلەر پۈتمەس-تۈگىمەس ئىلاھ قەسىدىلىرى ۋە ئالەم ھېكىمەتلىرى ئىدى، ئۇلارنىڭ تىلىدا تارىخنىڭ قاراڭغۇ پەردىلىرى ئېچىلغان، ئەتىكى قۇياشنىڭ شولىلىرى چېچىلغانىدى. ھالا بۈگۈنكى كۈندە كۆزىمىز كۆرۈنگەندىن ئۆزگىنى كۆرەلمەيدىغان، سۆزىمىز بىر دەۋردىكىلەرگىمۇ ئاران ئاڭلىنىپ يۈكسەكلەرگە ئۆرلىيەلمەيدىغان بولۇپ قالدىمۇ؟!

ئەي ھازىرقى زامان شائىرلىرى! ئاراڭلاردىن بىر ياۋا شائىر 11-ئەسىردىكى بوۋىسى ئەھمەد يەسەۋىنىڭ تىلىدا سۆزلەرنىڭ كۆلا جەندىسىنى كىيىپ شېئىرىيەت سەھنىسىگە چىقسا، 15-ئەسىردىكى ئۇيغۇر باخشىسىنىڭ ئوغلى شائىر نەۋايى ھەزرەتلىرىنىڭ گۈزەل تەسەۋۋۇرلىرى بىلەن ئالەم خىيالىنى قىلسا ئۇلارغا ئورۇن بېرەرسىلەرمۇ؟ ياق، ياق، ئۇلارنىڭ ئورنى بۇ يەردە ئەمەس. ئۇلار ئۇيغۇر تىلىدىكى ھەر بىر سۆزنى بىر يۈلتۇز دەپ بىلىپ، مىسرالارنى يول قىلىپ ساماغا مېڭىپ كەتتى. ئۇلار ئادەملەرنىڭ ئەخلاقى، ھەرىكىتى، ئىدىيەسى ۋە تۇرمۇشتىكى ۋاز كېچىش ئالدىدا تۇرغان ھەر بىر نەرسىنى ئاسماندىكى يۈلتۇزلار بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىشلىق دەپ قارىدى. ئۇلار كائىناتنى مۇھەببەت ئەۋجىدىكى بىر پۈتۈن گەۋدە، ئاسمان جىسمى بىلەن ئىنسان جىسمى تاشقى ئەزا ۋە ئىچكى ئەزالاردۇر. ئادەم ئۆز ھەرىكىتى بىلەن تاشقى ئەزالارنىڭ ھەرىكىتىنى بەلگىلىگۈچى ئالەمنىڭ ئىچكى ئەزاسىدۇر دېدى. ئۇلار بۇنى شېئىر بىلەن دېدى. بىر-بىرىدىن جۇدالىق ۋە يۇلتۇزدەك كۆپ شېئىرلىرى بىلەن دېدى...

مەن بارچە شائىرلارغا شېئىرلىرىم بىلەن شۇنداق خىتاب قىلىمەن: ئەي سەزگۈ گۈلىستانىنىڭ تىل بۇلبۇللىرى! دۇنيا شېئىرىيىتى بۇرۇلۇش نۇقتىسىغا كەلدى، ئالەم شېئىرىيەت ئېقىمى دۇنياغا كەلدى، شېئىرنىڭ ئەڭ يېڭى قەدەملىرى قەدىمگە قايتىپ كەلدى!

2012-يىلى سېنتەبىر، ئۇرۇمچى

«ئۇيغۇرلار ژۇرنىلى تەھىرىراتى» تەييارلىدى